

Чекодатель и банк-плательщик связаны чековым договором, устанавливающим ответственность банка перед чекодателем за оплату чека при наличии предусмотренных договором условий.

Междучекодательмибанком-плательщиком нет никаких правоотношений. Поэтому чекодатель, которому банк отказал в оплате чека, не в праве предъявлять какие-либо претензии к банку. Он может обращать свои требования только к чекодателю, индоссантам и поручителям.

Отношения между чекодательмибанком-плательщиком определяются в основной тем, что выдача чека создает непосредственную ответственность чекодателя перед чекодательмибанком-плательщиком в случае неоплаты чека. Факт неоплаты должен быть официально удостоверен либо актом о протесте, либо надписью банка на чеке с указанием даты представления чека к платежу. Это необходимо для обеспечения векселедержателю права на регрессивный иск к обязанным по чеку лицам.

Таков порядок, установленный Женевской конвенцией и проводимый большинством капиталистических государств. Следует отметить некоторые особенности чекового законодательства Англии и США.

В обоих названных государствах чек рассматривается как вид переводного векселя. Устанавливается тот же состав реквизитов. "Чековая метка" (введение в текст документа слова "чек") не требуется. Чек подлежит оплате по предъявлении.

В вопросе об акцепте чека законы Англии и США расходятся: в Англии не допускается акцепт чека, в США разрешается.

Законы Англии и США не содержат определенных предписаний о сроках предоставления чеков к оплате. Они требуют предъявления чека к платежу в "разумный срок" с момента его выдачи. "Разумность" срока определяется торговыми и банковскими обычаями с учетом обстоятельств данного конкретного случая.

ПРАВОВА ПРИРОДА СТРАХОВОГО ИНТЕРЕСУ У СТРАХУВАННІ

Жила А. С. – державна податкова адміністрація у Кіровоградській області, м. Кіровоград

Економічно розвинуте суспільство не може існувати без страхування, яке є невід'ємною частиною суспільних відносин, гарантом благополуччя і стабільного розвитку. Можна припустити, що однією із умов формування людського суспільства була потреба в забезпеченні безпеки, заснованої на інстинкті самозбереження.

Виділяють чотири можливі об'єкти страхування: а) страхова вимплата; б) річ і особисті блага; в) страховий інтерес; г) страхова послуга.

Раніше наявність інтересу була необхідною умовою для здійснення всіх без виключення видів страхування. Пізніше континентальна доктрина замінила необхідність наявності інтересу при страхуванні життя і ряду інших видів особистого страхування наявністю письмової згоди застрахованої особи. Помінялася сама класифікація страхування; поділ страхування на майнове і особисте поступилося місцем поділу за принципом „страхування інтересів – страхування сум”. Разом з майновим в групу страхування інтересів потрапила і частина особистого страхування.

Щодо страхування відповідальності, то континентальна Європа (як і Росія), на відміну від національного страхового права, не виділяють цей вид страхування в якості самостійного, а як підвид майнового.

Із точки зору вчених – економістів, страховий інтерес як економічна категорія беззаперечною підставою для виникнення страхових відносин. С. С. Осадець відзначає, що страховий інтерес – це матеріальна заінтересованість у страхуванні об'єктів до яких страхувальник має стосунок як власник, орендар, перевізник і таке інше.

О. Д. Заруба зауважує, що передумовою виникнення страхових правовідносин є ризик, без якого не існує страхування, бо без ризику немає страхового інтересу. В. Д. Базилевич і К. С. Базилевич визначають страховий інтерес як усвідомлену потребу в захисті майна, доходів, життя, здоров'я, працездатності тощо шляхом страхування.

Російські вчені, автори посібника „Страхование: теория, практика и зарубежный опыт” прямо вказують, що основною умовою для укладення договору страхування є наявність страхового інтересу в потенційному об'єкті страхування.

Резюмуючи значну кількість поглядів науковців на природу страхового інтересу, можна згрупувати їх так:

- страховий інтерес є матеріальною заінтересованістю у страхуванні об'єктів та впливає з права власності або володіння тим чи іншим об'єктом;
- страховий інтерес обумовлено страховим ризиком, без якого не існує страхування;
- страховий інтерес є усвідомленою потребою в захисті майна, доходів, життя, здоров'я, працездатності тощо через страхування;
- страховий інтерес є предметом договору страхування;
- страховий інтерес є однією з умов дійсності договору страхування;
- страховий інтерес є юридичним фактом, на підставі якого виникають та існують страхові правовідносини;
- страховий інтерес є універсальною категорією страхування;
- страховий інтерес є об'єктом страхової охорони чи об'єктом страхового випадку;
- страховий інтерес є збитками, які може понести страхувальник від настання страхового випадку;
- страховий інтерес є інтересом компенсації можливих майнових збитків як необхідна передумова виникнення страхових правовідносин [1, 117 – 118].

Страховий інтерес, поза всяким сумнівом, є різновидом інтересу взагалі. Зрозуміти його природу і роль в страхуванні для нас важливо, оскільки саме мотив особистого інтересу додає напрям і впорядкованість функціонуванню економіки, яка без такого інтересу виявилася б надзвичайно хаотичною.

У континентальній Європі теорія страхового інтересу як об'єкту страхування найглибше була розроблена німецькими ученими на рубежі 19-20 століть. Сформулюємо основні положення цієї теорії і доповнимо її думками вітчизняних фахівців [2, 52].

Відповідно до концепції німецького права страховим ризиком в страхуванні є можливість спричинення страхувальникові економічних збитків. Саме несення цього ризику, загрозливого особі, майну або матеріальному добробуту страхувальника, є стрічним задоволенням страховика проти страхової премії страхувальника. Реалізуючись як збиток (матеріальний або нематеріальний) від страхового випадку, цей ризик наносить шкоду особі (страхувальникові) у вигляді непередбачених витрат або втрати джерел доходу.

Інтерес, як вважали німецькі учені, є відношенням особи до „предмету” страхування, яким виступає річ або інше благо, через яке така особа може понести майновий збиток (У. Еренберг), є самостійним благом (М. Вольф), а точніше – грошовою цінністю цього блага (У. Киш). При страхуванні життя (і деяких

інших видів особистого страхування) на місце інтересу, що підлягає доказуванню як за наявністю, так і за розміром, заступає заздалегідь обумовлена сума: страхування інтересу перетікає в страхування сум.

Як видно з наведеного тексту, в середовищі німецьких учених не було одностайної думки про зміст терміну „страховий інтерес”. Немає такої одностайності і в роботах сучасних російських та українських авторів. Більшість дослідників схиляються до визначення інтересу як відношення, через яке особа може отримати майновий збиток (або самі можливі збитки), і вважає, що інтерес є об'єктом і особистого страхування теж, але тоді це інтерес, пов'язаний з особистими благами. Крім того, термін використовується в значенні „привертати увагу”. Пропонується дати страховому інтересу легальне визначення шляхом внесення відповідних доповнень в страхове законодавство (додатково ввести в ЦК України та Закон України „Про страхування” статтю) та закріпити наступне „Страховий інтерес – суб'єктивне відношення особи (фізичної або юридичної), яке обумовлене об'єктивною потребою в збереженні об'єкта страхової охорони, та з втратою якого особа може зазнати шкоди (матеріальної чи моральної) при настанні певної страхової події”.

В. К. Райхер, аргументуючи неможливість визнання інтересу об'єктом страхування, показував, що питання про таке визнання „... потребує негативної відповіді. І не тому, що інтерес є відношенням [3, 208-209]. Визнання такого відношення об'єктом.. приводило б до того безраднісного виводу, що страхуванням охороняється „можливість зазнати збиток: конструкція, діаметрально протилежна дійсній природі речей. Насправді, нехай навіть і потенційні, збитки, на відміну від страхової виплати, не задовольняють потреб, страховий захист їм не може бути наданий.

Ситуація міняється, якщо неотримані збитки сприймати як вигоду. У такому контексті інтерес бачиться благом, майновою цінністю. При цьому інтерес виступає як благо, що існує тільки при страхуванні майнових благ (наприклад, майна або доходів) і своєю „цінністю” рівне вартості „основного” блага (об'єкту страхової охорони). Фактично ми повинні зробити висновок, що страховий інтерес сам володіє специфічною якістю товарів – вартістю [4, 28], яка абсолютно еластична до вартості об'єкту страхової охорони (зміна вартості об'єкту страхової охорони в будь-яку сторону викликає одночасну односпрямовану пропорційну зміну „цінності” інтересу). Але інтерес не є товаром. Його неможливо зробити об'єктом купівлі-продажу, між ним і товаророзпорядчими цінними паперами неможливо провести

аналогію. У наявності явне і, як нам здається, невинуватене дублювання понять, унаслідок чого ми не можемо погодитися з викладеною теорією.

Проте страховий інтерес, не маючи вартості, не володіє також і корисністю, тобто, як показано вище, здатністю задовольняти потреби. Навпаки, починаючи з другої половини 20-го століття представники різних наук (філософи, психологи, економісти, правознавці) стали визначати сам інтерес, в т. ч. страховий, як усвідомлену потребу [5, 949]. (Найбільш відомим радянським цивілістом, що розглядав інтерес в якості потреби, хоч і відбитої, був В. П. Грібанов) [6]. Як потребу трактує інтерес і велика частина прихильників визнання його як об'єкт страхування. Інші зазначають, що потреба – це не більше ніж „... нужда, що прийняла специфічну форму відповідно до культурного рівня і особи індивіда” [7, 9]. У свою чергу „потреба – відчуття браку, що відчувається людиною, чого-небудь”. Можна привести заперечення щодо нюансів даного визначення і співвідношення понять „потреба” Ф. Котлером (а рівно Д. Н. Ушаковим, С. І. Ожеговим, іншими дослідниками), „потреба” і „інтерес”. Проте загальна суть дефініцій дозволяє нам зробити висновок про те, що інтерес є хай відбитою або усвідомленою, але все-таки потребою, тобто відчуттям дефіциту блага. На підставі даного розуміння інтересу висловимо наступну гіпотезу.

Щодо укладення страхового договору потреба стає страховим інтересом тільки будучи формалізованою таким договором. Спочатку під страховий захист підпадає майнова потреба в збереженні блага, що іноді навіть не має до страхувальника юридичного відношення. І в особистому, і в майновому страхуванні, і в страхуванні відповідальності можна говорити про майновий характер інтересу (потреби) в тому сенсі, що він має певний розмір (величину), але не вартість. Після настання страхового випадку величина потреби в збереженні зменшується і утворюється нова потреба в заміщенні блага. Сукупний розмір обох потреб рівний розміру потреби первинної. Обидві вони охоплюються страховим захистом, обидві вони – складові страхового інтересу. Ми спостерігаємо поліморфізм страхового інтересу – прояв його в двох іпостасях.

Інтерес як потреба, як необхідність збереження (заміщення) благ, як „недостатність” корисності властивий всім без виключення галузям (підгалузям) і видам страхування. На відміну від інтересів відношення/блага, інтерес-потреба сприяє не розмежуванню окремих видів страхування по об'єкту страхування, а об'єднанню всіх видів страхування взагалі. Теоретична різниця між страхуванням інтересів і страхуванням сум зводиться до необхідності доведення наявності і розміру потреби в першому випадку і позитивним припущенням про наявність такої в другому. „Страховий інтерес, таким чином, є універсальна категорія страхування” [8, 217]. Оскільки страховий інтерес може виявлятися в різних формах, різні властиві йому риси в кожній з цих форм. Потреба в збереженні блага може мати динамічний характер. Вона безумовно припиняється (зникає) у колишнього власника і виникає у нового власника при продажі охопленого страхуванням майна і при заміні застрахованої особи за договором страхування відповідальності за спричинення шкоди, якщо страховик не скористався при укладенні договору диспозитивністю даної норми. Передбачається „переміщення” інтересу і при призначенні нового вигодонабувача в договорах страхування майна та відповідальності.

Потреба в заміщенні власних благ або благ інших осіб завжди „нерухома” [9, 59]. В рамках страхового права не представляється можливим задовольнити потребу в заміщенні благ іншої особи, крім того, яке мало інтерес в збереженні блага раніше, чим відбувся страховий випадок і заподіяні збитки [10, 6]. Інше протирічить здоровому глузду. Єдиним виключенням з цього правила бачиться виплата страхової суми вигодонабувачеві в договорах страхування життя, страховим випадком за яким є смерть. Фактично вигодонабувач заступає на місце застрахованої особи, і принципових змін страхова схема не зазнає.

Узагальнюючи сказане вище, ми констатуємо ключову роль страхового інтересу для здійснення страхових правовідносин, але не можемо визнати його об'єктом страхування. Не будучи благом, роль об'єкту страхування інтерес виконати не в змозі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мачуський В. В. Правові основи страхування: Навчальний посібник / Мачуський В. В. — К.: КНЕУ, 2003. — 117-118 с.
2. Макконнел К. Р., Брю С. Л. Экономикс: [у 2 т.] Т.2 — М., 1992. — 52с.
3. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования / Райхер В. К. — М.- Л., 1947 — 208-209 с.
4. Фогельсон Ю. Б. Введение в страховое право. / Фогельсон Ю. Б. — М., 1999. — 28 с.
5. Большой энциклопедический словарь.- М.-СПб., 2004, 949 с.
6. Грибанов В. П. Интерес в гражданском праве // Советское государство и право / Грибанов В. П. 1967.-№ 1.
7. Котлер Ф. Основы маркетинга / Котлер Ф.-М., 1996. — 9 с.
8. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования / Райхер В. К. — М.- Л., 1947 — 208-209 с.
9. Шац Б. С. Объекты страхования // Юридическая и правовая работа в страховании / Шац Б. С., 2006.- № 2.- 59 с.
10. Фогельсон Ю. Б. Договор страхования в гражданском праве: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. юр. наук — М., 2005.- 6с.